

Тарас АНДРУСЯК (Львів)

СПАДЩИНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ ДУМКИ В ГАЛИЧИНІ

Викладати українську історію у прив'язці до державних утворень, у складі яких в той чи інший період перебували певні частини українських земель, є настільки традиційно, що важко знайти книжки з історії України, де б був застосований інший порядок подачі матеріалу. Такий підхід був сформований в період, коли історію робили монархи, а 99% населення будь-якої держави не мало жодного впливу на політичні процеси. На державно-правовий розвиток впливали або правлячі династії, або нації. Процес формування націй розпочинається з моменту закріплення на законодавчому рівні принципу правової рівності всіх громадян, незалежно від станового походження. Тільки при цій умові стає можливим витіснення станової солідарності національною. Спільнота, побудована на приналежності до верхньої соціальної верстви в ієрархічно побудованому суспільстві, відчуває свою солідарність з собі подібними, незалежно від державних кордонів, і зберігає за собою свій статус навіть при зміні цих кордонів. Решту суспільства вона не уважає рівною собі, не з огляду на свої суб'єктивні негативні якості, а з огляду на усталений порядок, світогляд, фактичний стан речей, подібно, як Аристотель уважав варварів не здатними до політичного життя. Становий поділ суспільства існував доволі тривалий час, але, через різні обставини, він себе вичерпав. На зміну становому поділу суспільства приходить територіальний, де населення певної території, об'єднане мовою, культурою, світосприйняттям, творить окрему спільноту з власним, спільним для більшості, баченням подальшої перспективи свого розвитку, незалежного від інших спільнот, з іншою мовою та культурою. Осмислення шляхів, форм, напрямків такого спільного майбутнього, формування усвідомлення свого права на вільний самостійний розвиток, творення, з огляду на власні традиції, історію, матеріальну культуру та інші чинники, норм, покликаних оптимально врегулювати відносини в межах цієї спільноти, є завданням правової думки та її змістом. Як слушно зауважує Богдан Кістяківський, "немає єдиних і однакових ідей свободи особи, правового ладу конституційної держави, однакових для всіх народів і часів, як немає капіталізму або іншої господарської чи суспільної організації, однакової для всіх країн. Усі правові ідеї в свідомості кожного окремого народу отримують своєрідне забарвлення і свій власний відтінок"¹.

Історія розвитку українського народу, як і більшості європейських народів, мала різні періоди. Можна стверджувати, що певні елементи формування національної держави маємо в період козацької доби, коли після розгортання національно-

¹ *Кістяковський Б. А.* В защиту права (Интеллигенция и правосознание // Вехи. Из глубин. – Москва : Правда, 1991. – С. 126.

визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького з'являються певні елементи правової рівності в тогочасному українському суспільстві. Проте в оточенні станових, феодально-ієрархічних державних утворень такий розвиток був вельми проблематичний, і тому вже в діяльності самого Богдана Хмельницького проявляються певні монархічні тенденції. Далі українські землі, як дещо пізніше і польські, опинилися в складі імперських наднаціональних утворень, дещо різних за своєю суттю, проте з єдиною спільною рисою: жодна з них не була національною державою, це були станові абсолютистські монархії, де селянство, без огляду на його етнічне походження, було однаково безправним. Розвиток цих державних утворень у ХІХ ст. мав певні відмінності, проте, в цілому, це був процес поступового руйнування феодального станового державно-правового устрою та поступового зародження і розвитку ідей та структур модерної держави. Однією з базових серед них є формування націй. Тому період "Весни народів" 1848 р. тією чи іншою мірою вплинув на всі народи, які перебували в складі цих державних утворень. Подальший розвиток цих держав у ХХ ст. пішов дещо різним шляхом. Якщо Австро-Угорська імперія припинила своє існування та на її території було утворено низку національних держави, то Російська імперія трансформувалася в інше наднаціональне утворення – Радянський Союз, в результаті збройної агресії якого припинила своє існування національна держава українського народу, яка охоплювала всі українські етнічні землі.

У неупередженого спостерігача під цим оглядом може виникнути закономірне питання: чому український народ, історію якого, принаймні в ХІХ ст., розглядають окремо по двох імперіях, в складі яких перебував український народ в той час, при першій же нагоді створює єдину українську національну державу? Що стало основою для створення цієї національної держави? І як могла витворитися ця основа для створення єдиної національної держави, якщо історія українського народу протягом попереднього століття розглядається як поділена між двома імперіями? Ще важче українському школяреві, якому розказують про зовсім різне життя двох частин українського народу, який розвивався у відмінних державно-правових умовах, але, при першій же можливості, створив єдину державу всього українського народу. Чому так сталося? Що було причиною цієї єдності? На це питання важко знайти відповідь у шкільних підручниках з історії України. І вже зовсім не варто тут згадувати антиукраїнські пропагандистські кліше про поділ українського народу, засадничі відмінності різних його частин, про те, що одна частина українського народу насправді є не українським народом, а частиною іншого народу і т. д., і т. п.

Успішний та ефективний розвиток сучасної України, усунення зі всіх сфер суспільного життя залишків та результатів тоталітарного минулого, формування у кожного українця цілісного національного світогляду, почуття національної гідності та самоповаги потребує докорінно переосмислити підходи до власного історичного минулого та його висвітлення і вивчення.

Насамперед необхідно акцентувати увагу на єдності процесу національного розвитку українського народу протягом усієї його історії, єдності духовної історії українського народу, на яку чинні, в той чи інший період, державні кордони або вони зовсім не мали жодного впливу, або цей вплив був мінімальний. Як цілісна духовна спільнота, з однаковим розумінням справедливості, правди і добра, од-

наковими піснями та приказками, однаковим баченням індивідуальних, сімейних і громадських цінностей, український народ завжди усвідомлював свою єдність. Так само як завжди чітко відчував свою відмінність від інших народів: і сусідніх, і тих, представники якого, в меншій чи більшій кількості, жили поруч з українським народом на українських етнічних землях.

Закономірним щодо цього є той факт, що і в Галичині так само, як на інших українських землях, потужний розвиток національної свідомости починається під впливом Тараса Шевченка – творця духовної основи формування сучасної української нації, зі спільним баченням власного минулого та усвідомленням свого права на краще спільне майбутнє і необхідність солідарної боротьби за це майбутнє.

Важко охопити всі аспекти і прояви впливу творчого генія Тараса Шевченка на українську духовну культуру, світогляд українського народу, окремі складові національного життя. Про це багато писали, проте, з огляду на невіршеність дуже багатьох питань, писатимуть ще більше. Бо й сьогодні увесь український народ чекає, коли *“на оновленій землі / Врага не буде, супостата”* та коли врешті буде *“в своїй хаті своя й правда, / І сила, і воля”*. З огляду на те, що українцям у Галичині, інших українських земель, які до початку Другої світової війни не входили до складу СРСР, не довелося пережити геноциду, тут, станом на 1991 р., був дещо вищий рівень національної свідомости. Це стало причиною появи тверджень про зародження, розвиток і поширення українського національного руху саме в цьому регіоні. Постає Тараса Шевченка, його вплив на розвиток української правової думки в Галичині переконливо демонструє, що: 1) поява і утвердження ідеї права українського народу на самостійний державно-правовий розвиток уперше відбувається на території центральної України, звідси радіально поширюється на всі українські землі, без огляду на тодішні державні кордони і вже в 60-х роках XIX ст. стає загально визнаною для всього українського суспільного і політичного руху; 2) розвиток українського політичного, громадського і культурного життя в Галичині другої половини XIX ст. обумовлений державно-правовими умовами, які існували в цьому регіоні у вказаний період, а не особливими державницькими прагненнями цієї частини українського народу; 3) визначальний вплив на розвиток національної свідомости українського народу в Галичині, як і в інших регіонах України, справила творчість Тараса Шевченка, яка стала не лише духовною основою формування модерної української нації, але й послужила фундаментом ідеї єдності та соборності всього українського народу.

У літературі розглянуто різні аспекти впливу творчості Тараса Шевченка на Галичину, видання та поширення його творів у цьому регіоні. Вперше ім'я поета в публічній доповіді згадав Микола Устиянович на Соборі руських вчених, підкресливши силу Шевченкового слова, якою він захоплює читача: *“Аж хочем узброїтися в кріпость, послухаймо громкого Шевченка”*². Ключова наукова праця на тему Шевченко і Галичина з'явилася з під пера Михайла Возняка *“Народини культу Шевченка в Галичині”* (*“Неділя”* 1911, ч. 11–12)³. Питання впливу Шевченка

² *Петрикевич В.* Історія культу Шевченка серед гімназіальної молодіжи. Ювілейна студія. – Перемишль, 1914. – С. VI.

³ *Гошовський Б.* Перше галицьке видання творів Шевченка // Овид. – 1964. – Ч.2(129). – С. 17.

на українську молодь в Галичині розглянуто в працях Віктора Петрикевича⁴ та Юрія Герича⁵. Проте ключове значення для розгляду цього питання мають праці та спогади українських громадських і політичних діячів другої половини XIX – початку XX ст., зокрема, Михайла Драгоманова⁶, Остапа Терлецького⁷, Івана Франка⁸, Олександра Барвінського⁹, Кирила Трильовського¹⁰ та ін.

Роль і значення творчості Тараса Шевченка для розвитку української національної свідомості та української правової думки в Галичині особливо рельєфно можна побачити на тлі тієї ситуації, в якій перебував український народ у цій частині України. Події 1848 р. дали привід для оптимізму і надії на подальший успішний та динамічний національний поступ. “Головна Руська Рада, перша політична організація галицьких українців, заснована (2 травня 1848 р.) для оборони національних, культурних і політичних прав українського народу в Галичині, стояла на ґрунті його самостійності, окремішності від поляків і москалів, домагалась окремого “коронного краю”, але вона проіснувала дуже коротко і після її розв’язання (1851) розвіялися всі ці пляни і надії”¹¹. “Отже, 1848 рік не лишив у історії нашого національного розвитку майже ніяких тривких слідів. Бо хоч і були ще деякі послідовники Маркіянового кружка, що намагалися і далі плекати його ідеї, то переконання у правильності тих ідей було слабке, непостійне, зумовлене радше ситуацією подій, ніж потребами душі”¹². Однією з причин такої ситуації було те, що політичне керівництво українським національним рухом в період “Весни народів” практично монополізувало греко-католицьке духовенство, яке до цього не вирізнялося ані національною свідомістю (приклад Маркіяна Шашкевича та невеликої кількості прихильників його ідей є тому наочний при-

⁴ *Петрикевич В.* Історія культу Шевченка серед гімназійної молодіжи. Ювілейна студія. – Перемишль, 1914. – LXVIII с.

⁵ *Герич Ю.* Культ Шевченка в галицьких гімназіях // Слово. Література. Мистецтво. Критика. Мемуари. Документи. 36. 7. – Едмонтон : Об’єднання українських письменників “Слово”, 1978. – С. 164–188.

⁶ *Драгоманов М.* Шевченко, українофіли й соціалізм // Літературно-публіцистичні праці: У 2 т. – К. : Наукова думка, 1970. – Т. 2. – С. 7–133; *Драгоманов М. Т.* Шевченко в чужій хаті його імені // Там само. – С. 404–415.

⁷ *Терлецький О.* Галицько-руське письменство 1848–1865 рр. на тлі тогочасних суспільно-політичних змагань галицько-руської інтелігенції. – Львів : Видане редакції Літературно-Наукового Вістника, 1903. – 146 с.; *Терлецький О.* Згадка про жите Володимира Навроцького // Твори Володимира Навроцького. Видане посмертне зь портретомь и житєписомь. – Львів : Накладом “Академічного Братства”, 1884. – Т. 1. – С. I–XLVIII.

⁸ *Франко І.* Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. / Іван і Франко. – Львів : Накладом Українсько-руської видавничої спілки, 1910. – 444 с.; *Франко І.* Тарас Шевченко / Іван Франко. Зібрання творів: У 50-ти т. – К. : Наукова думка, 1980. – Т. 28. – С. 112–122; *Франко І.* Тарас Шевченко і його “Заповіт” // Там само. – Т. 31. – С. 386–388; *Франко І.* Передне слово [До видання: Драгоманів М. Шевченко, українофіли й соціалізм. Друге видання з передмовою Івана Франка. – Львів: Накладом Українсько-руської Видавничої Спілки, 1906. XI+164 с.] / Додаткові томи до зібрання творів у п’ятдесяти томах. – К. : Наукова думка, 2010. – Т. 54. – С. 681–688, та ін.

⁹ *Барвінський О.* Спомини з мого життя. Частина перша та друга. – Нью-Йорк – К. : Смолоскип, 2004. – 528 с.

¹⁰ *Трильовський К.* З мого життя. – Київ; Едмонтон; Торонто : ТАКСОН, 1999. – 278 с.

¹¹ *Герич Ю.* Культ Шевченка в галицьких гімназіях... – С. 165.

¹² Там само. – С. 164.

клад. А частина тих, хто забороняв “Русалку Дністрову” і вкрай негативно ставився до діяльності Руської Трійці, опинилася в складі Головної Руської Ради. Постійне повторення історії: ті, хто бореться з передвісниками революції та вкрай неприхильно ставиться до її ідей, в певний момент очолюють цю революцію, і зводять нанівець її результати), ані наявністю виробленої політичної програми, ані, принаймні, політичною активністю. Тому, приймаючи програму, вони записали: “Зібралися ми Русини, котрим добро і щастя народу на серці, і будемо діяти в наступний спосіб: а) Першим завданням нашим буде заховати (захистити – *Т. А.*) віру і поставити на рівні обряд наш і права Церкви і Священників наших з правами інших обрядів”¹³. Який був політичний провід, такі й завдання він ставив. Першочерговим визначили завдання “очистити греко-руський обряд”. “Питанє се стало в Галичині незвичайно популярним і довгий час майже виключно займало руські уми, панувало в публічному життю галицько-руським. В той час, отже, коли польська інтелігенція проливалася кров за свої патріотичні мрії, галицько-руська інтелігенція перемилилася на табір богословських диспутантів і реформаторів. Почавши від старих дідів, а кінчаючи на малих хлопцях, уся письменна Русь кинулася до чищення обряду”¹⁴, – пише Остап Терлецький про 50–60-ті роки XIX ст. в Галичині. Відсутність цілісної політичної програми, розрахунку на власні сили, усвідомлення необхідності національної солідарності спричинило вкрай негативні результати. “Добре ще було, поки були плечі австрійського уряду. Але коли Австрія відвернулася від Українців, а за Збручем настав антракт у розвитку українського письменства наслідком трагічної долі Кирило-методіївців, найкращі одиниці були здані на св. Юр із його рутенцями й москвофілами. Рутенство було дитиною українського австролубства, а москвофільство було вислідом розпуки у виборі між Польщею, що щораз сильніше будувалася в Галичині при помочи завзятого ворога Українців Голуховського, й Московщиною-Росією”¹⁵.

Поява творів Тараса Шевченка сприяла творенню в українському суспільстві Галичини та утвердженню в національній свідомості низки ідей, що мали визначальне значення у процесі формування національної спільноти, свідомої своїх прав, готової боротися за ці права та відстоювати їх всіма можливими засобами, від правових механізмів та поширення освіти до збройної боротьби. Першим, а в питанні впливу на молодь головним, стало те, що творчість Тараса Шевченка повернула українському народові на цій частині українських земель його славне історичне минуле, утвердила в національній свідомості героїку боротьби українського козацтва за свободу як невід’ємну складову власної історії. Треба пам’ятати, що ці українські землі, як пише Юліян Охримович, “майже зовсім не були захоплені козацьким визвольним рухом і над якими в дійсності” (за виїмком хіба писаних проєктів та універсалів) не розпростягалася власть українських гетьманів. Крім того Галичина була землею, що майже 500 літ належала до польської держави і від усіх інших земель ще й тим різнилася, що не входила в склад литовського князівства, отже, була 200 літ довше під Польщею, ніж вони. Українське селянство на протязі згаданих

¹³ Відозва до Руського народу // Зоря Галицка. – 1848. – Ч. 1. – 15 травня. – С. 1.

¹⁴ Терлецький О. Галицько-руське письменство 1848–1865 рр... – С. 86.

¹⁵ Возняк М. Як пробудилося українське народне життя в Галичині за Австрії / Михайло Возняк. – Львів : Новий Час, 1924. – С.178.

500 літ було без перерви закріпачене і не знало зовсім легеньких тягарів Великого князівства Литовського, ані свободи “татарських людей”, ані козацької вольниці, тільки просто з твердих рук українського боярства перейшло в іще твердші руки польських поміщиків і магнатів. Ця 500-літня неволя мусіла мати великий вплив на психіку галицьких українців [...] Полонізація досягла тут величезних розмірів: не тільки шляхта, але й духовенство та міщанство стало польським, приймало польські звичаї та мову”, а українцем залишався “виключно мужик, знедолений, затурканий, прибитий, несвідомий ні людських, ні національних прав”¹⁶. І от цей український селянин в творах Тараса Шевченка отримує героїчну історію власного народу, історію, написану зрозумілою для нього мовою і в доступній та легкій до запам’ятовування поетичній формі, історію без пана і хлопа, історію вільних людей на вільній землі. Цього не могло зробити ні греко-католицьке духовенство, ні нечисленна світська інтелігенція, яка ніколи не сприймала цю частинну історію як свою.

Під впливом Шевченкової інтерпретації української історії починає формуватися нове покоління українців. Кирило Трильовський, політичний і громадський діяч, організатор січового руху, згадує: “Найбільше враження зробив на мене Шевченків “Кобзар”, видання Омеляна Партицького (1867 р.), зокрема та картина, як вночі з заклятої могили виступає старий козак і пригадує, що “нас тут триста лягло...” запала назавжди в мою душу. А далі прочитав я “Гайдамаки” й інші твори Тараса. Все це викликало в хлоп’ячій душі жар любови до України й до її героїської минувшини”¹⁷. Саме під впливом творів Шевченка галицькі українці усвідомлюють княжу, козацьку і сучасну добу як спільну історію одного народу, який, хоч і розділений, на той момент, державним кордоном, в майбутньому може і повинен жити спільно і вільно.

Другий аспект визначального впливу Тараса Шевченка на українське суспільство Галичини полягає в докорінній руйнації зневажливого, зверхнього ставлення з боку духовенства та інтелігенції до селянства. Кожен свідомий український патріот після Шевченка вже не міг розглядати справу національної боротьби без усестороннього залучення до активної участі в ній селянства. А це, своєю чергою, стало колосальним поштовхом до діяльності, спрямованої на піднесення освітнього та культурного рівня селянства. Діяльність “Просвіти”, інших громадських організацій, видання і поширення літератури були спрямовані, передовсім, на селянство, тобто на 90% українців Галичини. Боротьба за національні, політичні, культурні та будь-які інші права і свободи перестала бути справою обмеженого кола осіб, а, поступово і неухильно, ставала загальнонаціональною справою. Тарас Шевченко, який в своїй особі поєднав селянина і одного з найбільших інтелектуалів свого часу, зумів своєю творчістю усунути будь-які соціальні суперечності в рамках українського суспільства. Сказане жодною мірою не означає, що з появою “Кобзаря” українська спільнота позбулася соціальних конфліктів і стала монолітна. Це означає тільки те, що його творчість створила основу для соціального порозуміння, єдності та взаємодії. І переконливо довела історичну минушість будь-якої соціальної градації, її тимчасовість та недовговічність. Бо “і царята, і старчата – Адамові

¹⁶ Охримович Ю. Розвиток української національно-політичної думки (Від початку XIX століття до Михайла Драгоманова). – Київ; Львів : Новітня бібліотека, 1922. – С. 22–23.

¹⁷ Трильовський К. З мого життя... – С. 47-48.

ditu”. Тарас Шевченко не тільки виступив на захист селянина, показавши в ньому насамперед людину, не кращу, і не гіршу від будь-якої іншої, але й виступив на захист людини загалом, проти будь-якого гноблення і дискримінації. На це слушно звертає увагу Іван Франко, підкреслюючи, що Шевченко своїми творами виступає “як живий діяч, як робітник і борець за потоптані людські права всього поневоленого мужицтва, всього обідраного і скривдженого довговіковою історією українського народу, як захисник усіх кривджених, гноблених і переслідуваних”¹⁸. Можна з певністю стверджувати, що ідея рівності всіх людей, заперечення дискримінації за соціальною чи іншою ознакою, неприпустимість зневажливого і зверхнього ставлення до представників тієї чи іншої соціальної групи утверджується і стає аксіоматичною в українській правовій думці Галичини завдяки емоційному впливу творчості Тараса Шевченка, її переконливості та сприйнятті широким загалом українського суспільства.

Переслідування за життя, боротьба з пам’яттю про нього, намагання спалювати, применшити, знівелювати його роль і значення – на це були спрямовані та досі спрямовуються зусилля всіх антиукраїнських сил. Особливо ненависним він був і залишається для російського імперіялізму та його холуїв, серед яких були й галицькі москвофіли. Поява творів Тараса Шевченка в Галичині назавжди перекреслила можливість мирного співіснування українського патріотизму та москвофільства. Український патріот не міг бути москвофілом. Очевидно, що “московські рублі” робили своє і москвофільський рух продовжував існувати й після появи творів Шевченка в Галичині, гальмуючи національний, культурний та політичний розвиток українського народу, проте він уже існував саме як антиукраїнський рух, а не як різновид українського політичного руху. І справа не в тому, що Тарас Шевченко критично ставився до Російської імперії, а в тому, що він переконливо показав кожному українцеві можливість вільного, самостійного розвитку без огляду на “Москву чи Варшаву”, утвердивши в суспільній свідомості право на незалежний національний розвиток, аж до створення власної держави, держави всього українського народу. А цього Російська імперія боялася найбільше. Як приклад можна навести заборону вшанування 50 роковин від смерти поета (заборонялися будь-які акції вшанувати пам’ять поета, але тут маємо цікаві документи, які стосуються і “галицьких українців”). Це доповідна записка начальника Київського охрального відділу підполковника Кулябки Київському генерал-губернаторові, де він пропонує заборонити цю акцію, оскільки “из Австрии предполагается приезд “Сичевиков” и общества “Бояне” в национальных костюмах и с национальными флагами. Думают также ехать и студенческие организации. Находящиеся в Юго-Западном Крае украинские учреждения в полном составе примут все участие. Делается все это с целью возможно большей популяризации Мазепинских идей, – отторжение Малороссии, как самостоятельного государства, – от России”. У відповіді генерал-губернатора сказано: “По имеющимся сведениям, на юбилей малорусского поэта Шевченко приглашены видные представители австрийских украинцев (Романчук, Олесницкий, Колесса и Цегельский), в видах использования празднества в целях украинофильских и антирусских демонстраций. По докладу о сем Генерал-Губернатор признал необходимым воспретить приезд из Австрии делегации австрийских украинцев”¹⁹.

¹⁸ Франко І. Тарас Шевченко і його “Заповіт”... – С. 113.

¹⁹ Нелегальні відозви з нагоди Шевченківських роковин. За редакцією і з передмовою О. Ю. Гермайзе. – Харків : Державне видавництво України, 1925. – С. 16, 19.

Наведені цитати переконливо демонструють – Шевченко об'єднав українців, без огляду на державний кордон. А ця єдність українського народу була, й досі є найнебезпечнішою загрозою для російського імперіалізму.

Наведені факти не вичерпують впливу Тараса Шевченка на українську правову думку в Галичині, бо якщо в 50–60-х роках головною проблемою вважалися обрядові питання, рутенство і москвофільство, то в 70-х виникає ще одна проблема – інтернаціональний, а отже, для пригноблених націй асиміляторський і денаціоналізаторський, соціалізм. Проте нове покоління, виховане на творчості Шевченка, не відкидаючи прогресивної складової нових ідей, змогло протистояти їх денаціоналізаційному впливові. Ті ж, кого оминув національно усвідомлювальний вплив Кобзаря, денаціоналізувалися і не принесли користі ні своєму народові, ні людству. Іван Франко пише про той період: “Соціалістичні ідеї розпалювали людей до фанатизму; при тім же ті ідеї далекі були від тої критичности, якої набралися пізніше. Маркс (і то лише перший том [Капіталу]) був євангелієм, а те, чого не ставало в ньому, доповнювалося фантазією, чуттям. Великий соціалістичний переворот мерещився всім на яві; Енгельс і інші західноєвропейські соціалісти пророкували його настання за 10 літ, а коли ті літа минули, переносили реченець на дальших 10 літ і т. д. В головах росіян, переважно людей широкої, але несистематичної освіти, ті ідеї родили формальний хаос і завершувалися самими фантастичними перспективами, де “остатні слова” західноєвропейської науки чудернацьким способом мішалися з віковичними забобонами старої Росії. Тямлю, як приїжджі до Львова російські соціалісти, бачачи наші дрібні змагання коло просвіти народу і творення свого письменства, сміялися з нас і говорили зовсім категоричним тоном:

– І що вам заходиться коло таких дурниць! Час пре до того, що всі люди мусять бути рівні, отже, всі національні ріжницї мусять шезнути, а ви, працюючи для здвигнення своєї якоїсь нації, робите тільки назадницьку, реакційну роботу.

І даремно було говорити їм, що вже хоч би для пропаганди тих самих ідей рівности серед нашої суспільности ми мусимо вживати того язика, яким воно говорить і думає.

– Не нужно! Не нужно! – відповідали диктаторським тоном наші розмовники (а були між ними й родовиті українці). – Малі нації мусять приставати до великих і вчитися їх язика. Отее найпростіша дорога до вселюдської рівности”²⁰.

Визначальний вплив творчости Тараса Шевченка в цей період полягає в утвердженні ідеї єдности всього комплексу прав людини, неприпустимости ігнорування, принесення в жертву одних прав заради здобуття інших, несуперечливість соціальних і національних прав людини. Знову ж таки наведемо слова Івана Франка, який підкреслює: “Пристрасна любов до України, незламна надія на її відродження виявляється у Шевченка одночасно з такою ж гарячою, а zarazом простою і криштально чистою, незатьмареною ніякими філософічними сентенціями любови до людини загалом, особливо до всіх бідних, пригноблених і покривджених, з любов'ю до всіх, що шукають правди і справедливости і за це терплять”²¹.

Вплив Шевченкового генія на українську правову думку в Галичині не вичерпується зазначеними аспектами, бо він охоплює всі прояви національного

²⁰ Франко І. Передне слово... – С. 684–685.

²¹ Франко І. Тарас Шевченко і його “Заповіт”... – С.388.

життя, проте саме в цьому, як видається, його вплив проявився особливо сильно. Процес формування української нації, який був об'єктивно обумовлений розвитком суспільства, потребував своєї персоніфікації. Тарас Шевченко своєю творчістю, а головню величчю свого духу, як ніхто інший, підходив на цю роль. Одна з львівських газет у соті роковини від дня народження Поета пише: "Ні один поет серед усіх народів не є для своєї батьківщини тим, чим Тарас Шевченко є для України. Він, як огневий стовп світить на цілім велетенським просторі землі, замешканої поверх тридцятимільйонною масою українського народу. Він як необмежений, все-сильний пан володіє над мільйонами українських сердець. Він як могучий огнистий апостол говорить до мільйонів душ українського народу. І від його пророчих слів мільйони сердець живіше ударяють в один могучий такт, мільйони сердець займаються огнем, мільйони сердець підносяться увись на вишину тих ідей, яких апостолом він був. А був він апостолом надлюдської любови свого рідного краю, батьківської землі, матірнього народу"²². Чи не всі серця билися в такт, чи дійсно "Україну злії люде" приспали, "лукаві", а потім збуджена в огні, вона не змогла встояти перед ворожим натиском і пережила в ХХ столітті таке, що "аж пекло злякалось". Важко сказати. Безперечно одне. Сьогодні Тарас Шевченко є такий самий актуальний, як і в середині ХІХ ст., бо тільки прислухавшись до його закликів "*Свою Україну любіть, / Любіть її... / Во время люте*" зможемо побороти жахливе тоталітарне минуле і вистояти в боротьбі зі злом.

²² Тарас Шевченко. У сотну річницю народження [?] // Праця. – 1914. – Ч. 1. – 1 квітня. – С. 1.